Warszawa, dnia 01.03.2024 r.

Szanowna Pani Izabela Leszczyna, Ministra Zdrowia,

Szanowna Pani Ministro,

W imieniu Green REV Institute, inicjatora i koordynatora koalicji organizacji na rzecz sprawiedliwej transformacji systemu żywności Future Food 4 Climate oraz niżej podpisanych organizacji, przedstawicieli i przedstawicielek środowiska naukowego oraz osób eksperckich zwracamy się z apelem o pilną nowelizację Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 lipca 2016 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach 1.

Zmiany o które apelujemy dotyczą zapewnienia dostępu do w pełni roślinnych posiłków w placówkach oświatowych osobom uczącym się. Brak dostępu do diety wegańskiej, zrównoważonej jest poważnym wyzwaniem w kontekście praw osób uczniowskich, działań na rzecz zrównoważonego systemu żywności, klimatu, praw zwierząt i praw człowieka.

Zapewnienie dostępności roślinnych opcji żywieniowych w szkołach oraz promocja roślinnej żywności na terenie placówek edukacyjnych stanowi niezbędny element działań państwa na rzecz zrównoważonego systemu żywnościowego, wspierania działań i odpowiedzialności klimatycznej państwa. Przeprowadzone przez Green REV Institute i Future Food 4 Climate w 2022 r. badanie 2 dot. wyżywienia w szkołach w Polsce wskazuje wyraźnie na konieczność reformy w obszarze wyżywienia zbiorowego. “Jednym z głównych wniosków badania jest brak dostepnośći do żywienia jako takiego na poziomie odpowiadającym potrzebom osob uczących sie¸. Istnieje kilka głównych sposobów uzupełniania tych systemowych braków. Prawie 80% (78,1%) osob uczących sieprzynosi jedzenie z domu, co w połączeniu z brakiem mozliwośći podgrzania go (brak systemowych rozwiązanẃ tym zakresie) oznacza, zė zjadane posiłki sązimne. 40% (40,6%) osob korzysta z oferty sklepów zlokalizowanych w poblizu szkoł, co w połączeniu z zakazem opuszczania szkoły podczas zajęćdydaktycznych także daje efekt zjadania zimnych posiłków. **Najbardziej niezgodny z zasadami zdrowego i zbilansowanego żywienia jest fakt, zė prawie 1□4 (24,2%) badanych nie je żadnego posiłku podczas przebywania w szkole.** Wpisując to w kształt zajęćdydaktycznych w polskim systemie oświaty oznacza to, zė niektoŕe osoby uczące sieśpędzaćmogąnawet 8-10 godzin w szkole bez zjedzenia pełnowartościowego posiłku”.

Żywność w pełni roślinna, bez produktów pochodzenia zwierzęcego, posiada wiele zalet, zarówno w aspektach środowiskowych, jak i zdrowotnych oraz społecznych.

Działania Future Food 4 Climate i Green REV Institute

Od 2022 r. w całej Polsce osoby aktywistyczne wystąpiły z petycjami obywatelskimi ws. zapewnienia dostępu do roślinnych, wegańskich posiłków w swoich miastach i gminach. Radni samorządowi w Polsce zwracali się w drodze interpelacji do władz samorządowych. Interpelacje złożyli: radna Miasta Poznania Dorota Bonk – Hammermeister 3, radny Dzielnicy Białołęka Filip Pelc 4, radni Katowic Patryk Białas 5, Magdalena Wieczorek, Tomasz Maśnica, Andrzej Warmuz, radny Gdańska Łukasz Bejm 6, radna Dzielnicy Ochota Sylwia Mróz oraz radna Anita Szymańska 7, radny Suwałk Wojciech Pająk 8, radny Krakowa Łukasz Gibała 9, radna Wrocławia (obecnie Posłanka na Sejm X kadencji) Jolanta Niezgodzka 10, radna Cieszyna Joanna Wowrzeczka 11, radna Ostródy Agnieszka Karłowicz 12, radny Kielc Michał Braun 13 (także ws. monitorowania marnowania żywności przez Miasto 14) , radna Gorzowa Wielkopolskiego Marta Bejnar-Bejnarowicz 15, radni Torunia Margareta Skerska-Roman, Bartosz Szymanski 16. Wniosek dot. dostępu do wegańskich posiłków był omawiany w ramach Komisji Oświaty i Wychowania w Poznaniu 17 (wsparty przez radne Martę Mazurek oraz Hannę Owsianną).

Niewątpliwie konieczna jest zmiana systemowa, która będzie stanowić odpowiedź na wyzwania zdrowotne, środowiskowe, związane z prawami zwierząt, człowieka, prawami uczniowskimi. Placówki oświatowe w Polsce powinny stanowić fundament edukacji klimatycznej, edukacji w obszarze zrównoważonego systemu żywnościowego i zapewniać dostęp do zdrowej, zrównoważonej, roślinnej żywności. Green REV Institute przedstawił również postulaty dot. zapewnienia dostępu do zdrowych, wegańskich posiłków w placówkach oświatowych do Rzecznika Praw Obywatelskich

Aspekty środowiskowe

Dieta roślinna zapobiega utracie bioróżnorodności.

Zgodnie z raportem Plant Based Treaty Safe and Just 18: “Sposób, *w jaki produkujemy **żywność na świecie, jest najważniejszą przyczyną przekroczenia granic naszej planety**. Jest to największe zagrożenie dla stabilności planety i naszych systemów podtrzymywania życia, od słodkiej wody, zapylaczy i zdrowia gleby, po generowanie opadów oraz jakość powietrza i wody. Produkcja żywności zagraża naszej przyszłości (Rockström i Gaffney, 2021, 130).*

Według Rockström i Gaffney (2021, 137) do 2030 r. musimy ograniczyć emisję gazów cieplarnianych o 50 procent. Opowiadają się oni za „celem zerowym” i mówią: „Musimy teraz zapewnić zerową ekspansję nowych gruntów rolnych”. Jeśli chodzi o sprawiedliwość międzypokoleniową, musimy wcześniej i szybciej ograniczyć emisje w zamożnych krajach i wyznaczyć twardy cel zerowej emisji netto do 2040 roku. Aby osiągnąć odbudowę przyrody i bioróżnorodności, a także zbudować odporność do 2050 roku, rządy muszą pilnie położyć kres utracie lasów i terenów podmokłych do 2030 roku. Gdybyśmy to zrobili, mielibyśmy uporządkowane rozwiązanie, a nie szok i pełną odbudowę do 2050 r. (Rockström i Gaffney, 2021, s 186).

Dieta roślinna zapobiega utracie bioróżnorodności. W badaniach naukowych wskazuje się, że aktywne międzynarodowe wysiłki na rzecz zwiększenia plonów, zminimalizowania oczyszczania ziemi i fragmentacji siedlisk oraz ochrony gruntów naturalnych mogą zwiększyć bezpieczeństwo żywnościowe w krajach rozwijających się i zachować znaczną część pozostałej bioróżnorodności Ziemi19. Dla porównania, produkcja mięsa oraz pozostałych produktów odzwierzęcych działa destrukcyjnie na środowisko naturalne. Fermy przemysłowe zaburzają gospodarkę wodną na obszarze, w których funkcjonują, co jest katastrofalne dla środowiska naturalnego i powoduje zaciągnięcie długu środowiskowego, który przyszłe pokolenia będą spłacać jeszcze bardzo długo. Konieczne jest zatem podjęcie działań, które skutecznie zatrzymają ten wysoce niepożądany proces.

Dieta roślinna przyczynia się do niższej emisji gazów cieplarnianych.

Jak wskazuje w **Białej Księdze Sektora Hodowlanego: Smród, krew i łzy dr. Sylwia Spurek:** “Zgodnie z najnowszymi opracowaniami naukowymi sektor hodowlany jest odpowiedzialny w znacznym stopniu za negatywny wpływ rolnictwa na śŕodowisko. W Europie odpowiada za: 78% utraty rożńorodnośći biologicznej na lądzie, 80% zakwaszenia gleby i zanieczyszczenia powietrza (emisja amoniaku i tlenków azotu) oraz 73% zanieczyszczenia wod (zarowno azot, jak i fosfor). (…) Pierwszaką̨westia¸ na ktoŕaą̨należy zwrocićuwage¸ saęmisje gazów cieplarnianych uwalnianych w wyniku funkcjonowania przemysłu hodowlanego. Szacuje sie¸ zė przyczynia sieęna do globalnych emisji ok. 14,5% gazów cieplarnianych pochodzenia antropogenicznego. Wsŕod̨ gazów emitowanych w wyniku funkcjonowania ferm przemysłowych należy wymienićprzede wszystkim dwutlenek wegla (CO2, ok. 9% całośći antropogenicznych emisji światowych), metan (CH4, ok. 35-40% światowych antropogenicznych emisji) oraz podtlenek azotu (N2O, ok. 64%).”20

Udowodniony naukowo jest również fakt, że dieta roślinna produkuje mniej gazów cieplarnianych. Dla przykładu, w badaniach naukowych wskazuje się, że w latach 2010-2050, w wyniku oczekiwanych zmian w populacji i poziomie dochodów, skutki środowiskowe systemu żywnościowego mogą wzrosnąć o 50-90% w przypadku braku zmian technologicznych i dedykowanych środków łagodzących, osiągając poziomy, które są poza planetarnymi granicami, które definiują bezpieczną przestrzeń operacyjną dla ludzkości. Przykładowymi opcjami zmniejszenia wpływu systemu żywnościowego na środowisko są w zmiany diety

w kierunku zdrowszej, bardziej opartej na roślinach, ulepszenia technologii i zarządzania zasobami naturalnymi oraz zmniejszenie strat i marnowania żywności. Co istotne, żaden pojedynczy środek nie wystarczy, aby utrzymać te efekty długodystansowo – potrzebna jest synergiczna kombinacja środków, aby wystarczająco złagodzić przewidywany wzrost presji środowiskowej21.

Skutkiem zwiększonej ilości gazów cieplarnianych w atmosferze jest nadmierny efekt cieplarniany – zjawisko sprzyjające ociepleniu klimatu. Przewidywanymi konsekwencjami efektu cieplarnianego są:

- Wzrost średniej temperatury powietrza o 0,2 stopnia na dekadę w wielu miejscach na Ziemi;, Zmniejszanie się masy lodowców, czego konsekwencją jest podniesienie się poziomu wód w morzach i oceanach, liczne powodzie na wyspach i obszarach w pobliżu mórz, a w górach lawiny; Jako wynik niekorzystnego oddziaływania na ekosystem, gatunki roślin i zwierząt będą musiały dostosować się do nowych warunków, a te, które tego nie osiągną, znikną z powierzchni Ziemi; Zwiększone parowanie wód oraz susze – pustynnienie krajobrazu; Zmiany w schematach opadów deszczu – negatywny wpływ na rolnictwo i hodowlę zwierząt. **Aspekty zdrowotne**

Zgodność z wytycznymi Polskiego Związku Higieny dot. piramidy żywienia.

Polski Związek Higieny wskazuje22, że Nadmierne spożycie tłuszczów zwierzęcych, które zawierają nasycone kwasy tłuszczowe, jest przyczyną wielu chorób, przede wszystkim chorób układu sercowo-naczyniowego i niektórych nowotworów. Oleje roślinne są z kolei najbogatszym źródłem jedno- i wielonienasyconych kwasów tłuszczowych, które chronią przed tymi chorobami. Dlatego tłuszcze zwierzęce warto zastąpić olejami roślinnymi, z wyjątkiem oleju kokosowego i palmowego.

Co więcej, PZH wskazuje przy tym, że Dobrym źródłem białka w diecie są nasiona roślin strączkowych, m.in. fasoli, zielonego groszku, soczewicy i bobu. Stanowią doskonałą alternatywę dla mięsa. Świadomość społeczeństwa w tym przedmiocie jest

niewielka, w związku z czym promocja żywności produkowanej z wyżej wymienionych produktów posiada uzasadnienie zdrowotne.

Dieta oparta na roślinach została uznana przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) za zdrową na każdym etapie życia

WHO wskazuje, że liczne dowody przemawiają za przesunięciem populacji w kierunku zdrowej diety opartej na roślinach, która zmniejsza lub eliminuje spożycie produktów zwierzęcych i maksymalizuje korzystny wpływ na zdrowie ludzi, zwierząt i środowisko23.

Zwiększone spożycie warzyw i owoców obniża ryzyko udaru i zawału serca w przyszłości.

W badaniach naukowych podnosi się również, że istnieje mniejsze ryzyko wystąpienia choroby niedokrwiennej serca przy wyższym spożyciu owoców i warzyw łącznie [HR na 200 g dziennie większe spożycie 0,94, 95% przedział ufności (CI): 0,90-0,99, trend P = 0,009] oraz przy wyłącznym spożyciu owoców (na 100 g/dzień 0,97, 0,95-1,00, P-trend = 0,021). W tym badaniu autorzy odkryli również odwrotne zależności między pokarmami roślinnymi a ryzykiem choroby niedokrwiennej serca, przy czym owoce i warzywa razem są najsilniej odwrotnie powiązane z ryzykiem24.

W innych badaniach wskazano, że w przypadku udaru niedokrwiennego (w badaniu przeanalizowano 4281 przypadków) zaobserwowano mniejsze ryzyko przy większym spożyciu owoców i warzyw łącznie (HR; 95% CI na 200 g/dzień wyższe spożycie, 0,87; 0,82-0,93, trend P < 0,001), błonnika pokarmowego (na 10 g/dzień 0,77; 0,69-0,86, trend P < 0,001), mleko (200 g/dzień 0,95; 0,91-0,99, trend P = 0,02), jogurt (na 100 g/dzień 0,91; 0,85-0,97, P-trend = 0,004) i sera (na 30 g/dzień, 0,88; 0,81-0,97, P-trend = 0,008), natomiast wyższe ryzyko zaobserwowano przy wyższym spożyciu czerwonego mięsa (na 50 g/dzień, 1,07; 0,96-1,20, P-trend = 0,20)25.

Pozostałe czynniki zdrowotne

W najnowszym raporcie Safe and Just Plant Based Treaty26, wskazano, że niezdrowa dieta jest główną przyczyną zgonów na świecie i główną przyczyną chorób przewlekłych (GBD, 2017; Diet Collaborators, 2019). Strona naukowa twierdzi, że istnieje „wysoka zgodność i solidne dowody" na to, że „zdrowa dieta wymaga różnorodności żywieniowej, która wymaga większej różnorodności upraw i bioróżnorodności rolniczej wspierającej produkcję. Zwiększenie produkcji bardziej zróżnicowanej żywności może być korzystnym rozwiązaniem zarówno dla lepszego odżywiania, jak i bioróżnorodności" (DeClerck i in., 2023). W związku z tym przekształcenie systemu żywnościowego może być największym rozwiązaniem zarówno dla zdrowia ludzi, jak i całej planety. Będzie to wymagało poważnych zmian w polityce i inwestycji w celu wdrożenia zmian w systemie żywnościowym, takich jak strategia „Od pola do stołu" (Rockström i in., 2020, s. 3-5). Udowodniono również, że zwiększona podaż czerwonego i wysokoprzetworzonego mięsa (4 i więcej porcji tygodniowo) ma udowodniony wpływ na zwiększenie ryzyka wystąpienia raka jelita grubego oraz że osoby na diecie wegetariańskiej, wegańskiej i peskatariańskiej mają niższe ryzyko zachorowania na chorobę nowotworową w ciągu życia niż osoby na diecie zawierającej mięso27. Co więcej, wegetarianie i weganie mają statystycznie niższe BMI niż osoby na diecie zawierającej mięso, co stanowi czynnik ochronny przed zachorowaniem na cukrzycę28.

Kolejne badania dowodzą również, że dieta wegetariańska i wegańska (nawet prowadzone bez szczególnej suplementacji) mają przewagę nad dietą tzw. wszystkożerną. We wczesnym dzieciństwie bowiem dieta wegańska i wegetariańska może zapewnić większość mikroskładników odżywczych w pożądanych ilościach oraz lepszą jakość tłuszczów w pożywieniu w porównaniu z dietą wszystkożerną. W badaniu VeChi Diet Study przeprowadzonym w Niemczech dowiedziono, że dzieci na diecie wegetariańskiej i wegańskiej miały korzystniejszy stosunek spożycia określonych mikroskładników (witamina E, witamina B1, magnez czy żelazo) i kwasów tłuszczowych niż dzieci na diecie wszystkożernej – niezależnie od prowadzonej suplementacji. Natomiast jeżeli konieczna była suplementacja (przykładowo witaminy D), to ta konieczność występowała u wszystkich grup dzieci, niezależnie od spożywanej diety29 W raporcie Drivers for Food Security30 Komisja Europejska wskazuje, że aż 58 milionów Europejek i Europejczyków z powodu żywności choruje. "Szacuje się, że w regionie UE 59% dorosłych i około jedna trzecia dzieci w wieku 5-9 lat ma nadwagę lub otyłość, a 23% otyłość (OECD, 2019) i być może wbrew intuicji, współistnieją one również z niedoborami mikroelementów."

Spożywanie niezdrowych, ubogich w wartości odżywcze pokarmów to wyraz jakościowego ubóstwa żywnościowego. Konsekwencje zdrowotne i koszty zdrowotne ubóstwa żywnościowego są ogromne. "*Juz˙co trzecie dziecko ma nadmierna˛ mase˛ ciała, cze˛s´ciej chłopcy niz˙ dziewczynki. Niedobo´r składniko´w moz˙e wyste˛powac´ro´wniez˙ u tych dzieci, kto´re jedza˛ wysokoenergetyczna˛ z˙ywnos´c´ o jednoczes´nie niskiej wartos´ci odz˙ywczej. Kiedy dostarczaja˛, przez taki sposo´b odz˙ywiania, nadmierna˛ w stosunku do zapotrzebowania ilos´c´* energii, a maja˛ przy tym niska˛ aktywnos´c´ fizyczna˛, *dochodzi do odkładania sie˛ tkanki tłuszczowej w postaci nadmiernych kilogramo´w. I tym samym nadmiernej masie ciała moga˛* towarzyszyc´ jednoczes´nie *niedobory składniko´w odz˙ywczych. Wo´wczas to tez˙* jest rodzaj niedoz˙*ywienia wynikaja˛cy z niedoboro´w witamin czy składniko´w mineralnych." (*Dr Katarzyna Wolnicka, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego, prezentacja dr Marty Czapnik – Jurak, II Forum Bezpiecznej Żywności Green REV Institute 202331).

Aspekty społeczne (dostępność – prawo do wychowania dzieci)

Dieta roślinna obniża koszty opieki zdrowotnej liczonej w milionach euro rocznie.

Konsekwencją wyżej wymienionych aspektów zdrowotnych jest oczywiście rzadsze występowanie chorób, których leczenie pochłania znaczne środki finansowe. Przeprowadzono również dodatkowe badania mające na celu sprawdzenie wpływu diety roślinnej na koszty opieki zdrowotnej – dowiedziono, że koszty zdrowotne dla społeczeństwa związane ze spożyciem mięsa czerwonego i przetworzonego w 2020 r. wyniosły 285 mld USD (przedziały wrażliwości oparte na niepewności epidemiologicznej (SI), 93–431), z czego trzy czwarte wynikało ze spożycia mięsa przetworzonego32.

Inne istotne aspekty społeczne

Wskazać również należy, że dostępność roślinnych opcji żywieniowych w szkołach będzie stanowiło jeden z przejawów realizacji prawa przewidzianego w art. 48 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z tym przepisem rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. W piśmiennictwie wskazuje się, że prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami jako najważniejsze prawo rodzicielskie. Prawo do wychowania dziecka jest w praktyce najważniejszym prawem rodzicielskim33. Dostęp uczniów w szkole do zdrowych posiłków produkowanych z poszanowaniem środowiska naturalnego uznać należy za spełnienie tego prawa konstytucyjnego.

Istotne jest również to, że dostępna roślinna opcja posiłku w szkole pozwoli zapewnić dostęp do zdrowych i zbilansowanych posiłków również uczniom z alergiami na białko kurze i białko mleka krowiego. Spełnia to wymogi słusznościowe i jest wyrazem wyrównywania szans. Promowanie zdrowych nawyków żywieniowych od najmłodszych lat jest najlepszą formą wykształcania zachowań prozdrowotnych, jak również dostępność roślinnych, nieprzetworzonych posiłków jest zgodna z wiedzą przekazywaną uczniom w szkołach przy realizacji podstawy programowej w zakresie kładącym nacisk na zdrowe żywienie.

W związku z powyższym Green REV Institute apeluje do Ministry o niezwłoczne rozpoczęcia prac dot. nowelizacji Rozporządzenia 34 i zapewnienia dostępności w pełni roślinnych opcji żywieniowych w placówkach oświatowych w Polsce. Prosimy o pilne spotkanie z Panią Ministrą w celu omówienia naszego apelu oraz załączamy projekt nowelizacji Rozporządzenia.

---

1 https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160001154

2 https://futurefood4climate.eu/biblioteka/dostepnosc-weganskich-posilkow-w-szkolach-badanie/

3 https://futurefood4climate.eu/stanowiska/interpelacja-poznan-roslinne-posilki/

4 https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/09/21781pelc.pdf

5 https://futurefood4climate.eu/stanowiska/page/14/

6 https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/05/4403581_wniosek.pdf

7 https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/07/1069-Ochota.pdf

8 https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/12/interpelacja_nr_321_2023_radnego_wojciecha_pajaka_z_dnia_27_wrzesnia_2023_r.pdf

9 https://futurefood4climate.eu/stanowiska/page/14/

10 https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/02/WPP-DSP.0003.1.2023-1.pdf

11 https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/11/Interpelacja-Roslinne-posilki-Radna-Joanna-Wowrzeczka.pdf

12 https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/10/Interpelacja-BOR.0003.53.2022.pdf

13 https://futurefood4climate.eu/stanowiska/page/7/

14 https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/03/20230224145723368-1.pdf

15 https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/11/45374_Interpelacja_nr_119.pdf

16 https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/11/Margareta-Skerska-Roman-Bartosz-Szymanski.pdf

17 https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/05/Roslinne-posilki-w-placowkach-oswiatowych-2.pdf

18 https://plantbasedtreaty.org/vegandonuteconomics/

19 Dla przykładu: Tilman D, Clark M, Williams DR, Kimmel K, Polasky S, Packer C. Future threats to biodiversity and pathways to their prevention. Nature. 2017;546(7656):73–81. doi:10.1038/nature22900.

20 https://futurefood4climate.eu/biblioteka/biala-ksiega-fermy-przemyslowe/

21 Springmann M, Clark M, Mason-D'Croz D, Wiebe K, Bodirsky BL, Lassaletta L et al. Options for keeping the food system within environmental limits. Nature. 2018;562(7728):519–25. doi:10.1038/ s41586-018-0594-0.

22 https://ncez.pzh.gov.pl/dzieci-i-mlodziez/piramida-zdrowego-zywienia-i-stylu-zycia-dzieci-i-mlodziezy-2/

23 https://apps.who.int/iris/handle/10665/349086

24 Perez-Cornago A, Crowe FL, Appleby PN, Bradbury KE, Wood AM, Jakobsen MU et al. Plant foods, dietary fibre and risk of ischaemic heart disease in the European Prospective Investigation into Cancer and Nutrition (EPIC) cohort. Int J Epidemiol. 2021;50(1):212–22. doi:10.1093/ije/ dyaa155
25 Tong TYN, Appleby PN, Key TJ, Dahm CC, Overvad K, Olsen A et al. The associations of major foods and fibre with risks of ischaemic and haemorrhagic stroke: a prospective study of 418 329 participants in the EPIC cohort across nine European countries. Eur Heart J. 2020;41(28):2632– 40. doi:10.1093/eurheartj/ehaa007
26 https://plantbasedtreaty.org/vegandonuteconomics/
27 Segovia-Siapco G, Sabaté J. Health and sustainability outcomes of vegetarian dietary patterns: a revisit of the EPIC-Oxford and the Adventist Health Study-2 cohorts. Eur J Clin Nutr. 2019;72(Suppl 1):60–70. doi:10.1038/s41430-018-0310-z
28 Papier K, Appleby PN, Fensom GK, Knuppel A, Perez-Cornago A, Schmidt JA et al. Vegetarian diets and risk of hospitalisation or death with diabetes in British adults: results from the EPICOxford study. Nutr Diabetes. 2019;9(1):7. doi:10.1038/s41387-019-0074-0 i wskazane tam uwagi: W porównaniu z osobami regularnie jedzącymi mięso, osoby jedzące mało mięsa, ryby i wegetarianie rzadziej zachorowały na cukrzycę (współczynnik ryzyka (HR) = 0,63, 95% przedział ufności (CI) 0,54-0,75; HR = 0,47, 95% CI 0,38 -0,59 i HR = 0,63, 95% CI 0,54-0,74). Związki te uległy znacznemu osłabieniu po skorygowaniu o wskaźnik masy ciała (BMI) (osoby niskomięsne: HR = 0,78, 95% CI 0,66-0,92; osoby jedzące ryby: HR = 0,64, 95% CI 0,51-0,80; i wegetarianie: HR = 0,89 , 95% CI 0,76-1,05).
29 Weder S, Keller M, Fischer M, Becker K, Alexy U, Intake of micronutrients and fatty acids of vegetarian, vegan, and omnivorous children (1–3 years) in Germany (VeChi Diet Study), European Journal of Nutrition (2022) 61:1507-1520, https://doi.org/10.1007/s00394-021-02753-3.
30 https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/01/ui883g-SWD_2023_4_1_EN_document_travail_service_part1_v2.pdf
31 https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/11/Dr-Marta-Czapnik-Jurak.pdf
32 Springmann M, Mason-D'Croz D, Robinson S, Wiebe K, Godfray HCJ, Rayner M et al. Healthmotivated taxes on red and processed meat: a modelling study on optimal tax levels and associated health impacts. PLoS One. 2018;13(11):e0204139. doi:10.1371/journal.pone.0204139.
33 W. Borysiak, komentarz do art. 48 Konstytucji RP [w:] Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86 (fragment pozycji) Konstytucja RP. Tom I–II. Komentarz red. prof. dr hab. Marek Safjan, dr hab. Leszek Bosek, wyd. 1, 2016.
34 https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160001154

Jak powiedział Qu Dongyu Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO): "Zrównoważony system żywnościowy będzie miał zasadnicze znaczenie dla osiągnięcia celów Zielonego Ładu w zakresie klimatu, bioróżnorodności i innych celów środowiskowych, przy jednoczesnej poprawie dochodów producentów surowców i wzmocnieniu konkurencyjności UE." Placówki oświatowe są jednym z podmiotów, które kształtują system żywności.

Podpisy środowiska naukowego oraz strony społecznej:

Anna Spurek, COO, Green REV Institute

dr Marcin Anaszewicz, dr nauk społecznych, Green REV Institute

Przemysław Gumułka , Prezes Zarządu, Fundacja Psubraty

Mariya Shmel'ova, Prezeska zarządu, Fundacja To Proste

Milena Kubiczek, Założycielka, Ruch zaNIEdbani

Natalia Wrocławska, Prezeska, Stowarzyszenie BoMiasto

Katarzyna Trotzek, Prezeska Zarządu, Stowarzyszenie na rzecz Azylu dla Świń Chrumkowo

Maja Madejska, Założycielka, Roślinna Strona

Wiktor Chęciński, Prezes Zarządu, Fundacja Kaczuchy Dziennikarskie

Anna Walijewska, Wiceprezes Fundacji, Fundacja Zwierzęta Niczyje

Kazimierz Walijewski, Prezes Zarządu, Stowarzyszenie Mężczyźni Przeciw Przemocy

Daria Schmidt, Prezeska Zarządu, Fundacja Szkatułka

Sylwia Kowalska, Prezeska Zarządu, Fundacja NO.BA

Sylwia Kowalska, Aktywistka, Jadłodzielnia Foodsharing Toruń

Barbara Wojtaszek, Prezeska Zarządu, Fundacja Klub Myśli Ekologicznej

Beata Borowiec, Założycielka, Ekowyborca

Marzena Waligóra, Prezeska, Stowarzyszenie Tarnowska Rospuda

Iga Woźniak, Założycielka, Halo! Tu Fauna

Karolina Skowron-Baka, Prezeska Zarządu, Akcja Demokracja

Piotr i Izabella Miklaszewscy, Autorzy książek i edukatorzy szkolni, Podróże z Pazurem

Sylwia Wojda, Przedstawicielka, Stowarzyszenie LUWIA

Paweł Chajec, Przedstawiciel, Stowarzyszenie LUWIA

Piotr Skubała, prof. dr hab., Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Nauk Przyrodniczych

Roman Głodowski, Stowarzeszenie Nasz Bóbr

Alicja Kowal, Federacja Wegan dla Zwierząt

Marzena Wichniarz, Współzałożycielka i organizatorka, Rodzice dla Klimatu

Joanna Frankowska, Wiceprezeska Zarządu, W Imię Zwierząt

Szymon Żugaj, Członek zarządu, Fundacja Instytut TTT

Janusz Bończak, Redaktor naczelny, Magazyn Istota.info

Paulina Filipowicz, Współtwórczyni, psycholożka, Szczera Sfera

Paweł Mrozek, Założyciel, przewodniczący, Akcja Uczniowska

Paweł Mrozek, Przedstawiciel, Sejm Dzieci i Młodzieży

Ania Kozicka, Skarbniczka, Stowarzyszenie 9dwunastych

dr Ryszard Kulik, Rada Fundacji, Fundacja Klub Myśli Ekologicznej

Jednogłośne poparcie, Aktywistki i Aktywiści, Śląski Ruch Klimatyczny

Patrycja Homa , Prezeska, Fundacja ProVeg

Jakub Hamanowicz, Założyciel, Gdańsk Bez Granic

Monika Kohut, Prezeska, WIO z Krakowa

Marcin Urbaniak, dr hab. prof., Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Daniel Petryczkiewicz, Twórca klimatyczny, Mała i Rozlewisko

Agnieszka Krzyżak-Pitura, Prezeska, Fundacja Rodzic w mieście

Kacper Parol, Prezes, Fundacja Impuls

Michał Stefański, Doktor nauk humanistycznych, Fundacja Oficyna 21

Adrian Sosnowski, Podcaster, Wegaństwo – podcast

Anna Gdula, Prezeska Zarządu, Fundacja na Rzecz Prawnej Ochrony Zwierząt i Kontroli Obywatelskiej „Lex Nova"

Jagoda Gmachowska, Aktywistka, Inicjatywa nieformalna Wiosna Bez Barier

Patrycja Grzywa, Aktywistka, Projekt społeczny invECO; fundacja Kupuj Odpowiedzialnie

Anna Chęć, Prezeska Zarządu, Fundacja Świat w Naszych Rekach

-//- Permakulturowa ogrodniczka, Dolina Bawole Serce

Nina Sługocka, Aktywistka, Fundacja GrowSPACE

Kacper Blok, Aktywista, Młodzieżowy Strajk Klimatyczny

Jednogłośne poparcie, Aktywistki i Aktywiści, Społeczna Straż Ochrony Zieleni Szczecina

Dr n. med. Joanna Kowalczyk-Bednarczyk, Członkini, Stowarzyszenie „Nasz Bóbr"

Monika Miłowska, Prezeska, Fundacja To Proste (Mapuj Pomoc)

Małgorzata Szadkowska, Prezeska, Compassion in World Farming Polska

Piotr Kamont, Prezes Zarządu, Jestem na pTAK!

Jacek Karczewski, Autor, aktywista przyrodniczy

Julia Najmark, Młodzieżowa radna, aktywistka społeczna , Młodzieżowa rada dzielnicy Wola

Sylwester Jankowski, Działacz, Grupa Społeczni Opiekunowie Drzew – Toruń

Agnieszka Krzaczek, Aktywistka, Mama z Józefowa

Barbara Janina Sochal, Przewodnicząca, Polskie Stowarzyszenie im. Janusza Korczaka

Anna Złocka, Aktywistka, Polska dla Zwierząt, Marsz Wyzwolenia Zwierząt

Rafał Budzis, Aktywista, twórca, Wegateka

Zuzanna Borowska, Fundatorka, Prezes Zarządu, Open Dialogues International Foundation

Monika Pacyfka Tichy, Fundatorka, Prezeska Zarządu, Fundacja Lambda Polska

Gabriela Letnovska, Kierowniczka Fundacji, Fundacja Edukacji Domowej

Łucja Kucmin-Węglarczyk, Prezeska, Fundacja Przestrzeń do życia

Źródło: Green REV Institute

Do pobrania:
Pani Izabela Leszczyna, Ministra Zdrowia, – apel strony eksperckiej i społecznej